

Transparantie over ESG

Vertel een eerlijk verhaal over duurzaamheid

Grote maatschappelijke vraagstukken hebben ook op het bedrijfsleven een steeds grotere impact. Ze vereisen steeds meer betrokkenheid van ondernemingen.

Remko Renes en **Auke de Bos** gaan in op Environmental, Social en Governance (ESG) factoren. Ze staan stil bij de betekenis en het belang van ESG en de invloed van de aandacht en transparantie van dit onderwerp op organisaties en bestuurders, de rol van toezichthouders en de rol van accountantscontrole. Op basis hiervan geven zij enkele aanbevelingen voor bestuurders, commissarissen, adviseurs en accountants.

Anno 2022 staat de wereld op zijn kop. Waar in voorafgaande jaren af en toe een zwarte zwaan zichtbaar was, lijkt het er inmiddels op dat zwarte zwanen in zwermen voorkomen. Een zoönose veroorzaakte een wereldwijde Covid-19-pandemie met vele doden tot gevolg. De gevolgen van klimaatproblemen zijn steeds zichtbaarder en leiden tot overstromingen, natuurrampen, verloren gewassen, mislukte oogsten, honger en ook slachtoffers. Burgeroorlog wordt gefinancierd met uitbuiting bij het delven van conflictmineralen in Oost-Afrika. Een vastgelopen containerschip in het Suezkanaal ontwricht maandenlang de wereldwijde handel en logistieke stromen. Ten slotte leidt de invasie van een soevereine staat tot een oorlog in Europa. Uiteindelijk zijn miljoenen vluchtelingen op zoek naar veiligheid, onderdak, voedsel, werk en een nieuwe toekomst.

Deze risico's en de gevolgen ervan zijn en blijven voor bedrijven geen externe maatschappelijke ontwikkelingen. Duidelijk is dat de focus op korte termijn niet duurzaam is en dat wij met zijn allen moeten kijken naar grote maatschappelijke vraagstukken. Dit geldt niet alleen voor de politiek en overheden, maar ook voor het bedrijfsleven. Bestuurders, commissarissen en ook zakelijke dienstverleners als adviseurs en accountants hebben hierin allemaal een eigen rol te spelen.

Langetermijnwaardecreatie

Onder de noemer langetermijnwaardecreatie beschrijven we een aantal relevante ontwikkelingen die invloed hebben op de eisen aan en inrichting van de verslaggeving door ondernemingen in de nabije toekomst. In 2015 heeft de United Nations 17 Sustainable Development Goals (SDGs) gedefinieerd. Deze doelen voor

Remko Renes is universitair docent corporate governance bij Nyenrode Business Universiteit en lid van het Center for Accounting, Auditing & Control en het Nyenrode Corporate Governance Instituut. Zijn onderzoek is gericht op accountancy, internal audit en de naleving van corporate governance codes.

Auke de Bos is hoogleraar Bedrijfseconomie aan de Erasmus Universiteit. Hij doceert aan de Master Financieel Recht, de Accountancy Opleiding en de Commissarissen Opleiding van de Erasmus School of Accounting & Assurance. Daarnaast is hij partner en bestuurder bij EY Accountants.

duurzame ontwikkeling zijn erop gericht een einde te maken aan extreme armoede, ongelijkheid, onrecht en klimaatverandering. In totaal hebben de 193 lidstaten van de Verenigde Naties (VN) deze doelen en een ontwikkelingsagenda voor de periode van 2015 tot en met 2030 vastgesteld. Zij gelden in alle landen en voor alle mensen. We zien gelukkig dat steeds meer organisaties deze doelen onderschrijven en hier al dan niet expliciet naar verwijzen. Ook neemt de maatschappelijke aandacht voor sociale onderwerpen toe. Niet in de laatste plaats doordat politici en bestuurders steeds vaker worden geconfronteerd met meldingen van dan wel aangesproken worden op (seksueel) grensoverschrijdend gedrag. De aandacht voor kansenongelijkheid, (anti)discriminatie, diversiteit en inclusie krijgt bij (inter)nationale regelgevende instanties steeds meer prioriteit.

Binnen Europa wordt enorm gefocust op het milieu. De Europese Commissie lanceerde in 2019 een plan, de zogenaamde *Green Deal*, om de Europese Unie (UN) om te vormen tot een eerlijke, gezonde, duurzame en welvarende samenleving en om de manier waarop we

omgaan met de natuur te verbeteren. De Commissie werkt aan het beleid en de wetgeving die nodig zijn voor systemische veranderingen. Maar de in de Green Deal geschetste oplossingen kunnen alleen slagen als iedereen meedoet en een actieve bijdrage levert. Mede door dit initiatief van de EU komt 'milieu' serieus op tafel bij internationale gremia (inclusief de Verenigde Staten, China, en nationale en global standard setters). De EU heeft uiteindelijk op basis van de Green Deal gekozen voor het opstellen van wet- en regelgeving om maatschappij en ondernemingen te dwingen met milieu aan de slag te gaan.

Op het gebied van klimaat is het initiatief van de Financial Stability Board (FSB) vermeldingswaardig. De FSB functioneert in opdracht van de staatshoofden en centrale bankiers van de G20-landen en richtte in 2015 de Task Force on Climate-related Financial Disclosures (TCFD) op. De FSB richt zich op het bevorderen van financiële stabiliteit in de wereld. Klimaatproblemen leiden over het algemeen tot instabiliteit. Stabiliteit kan volgens TCFD worden bevorderd door meer en betere verantwoording over klimaatgerelateerde problemen door bedrijven.

Dichter bij huis vroeg de Monitoring Commissie Corporate Governance onlangs in haar voorstellen meer aandacht van de Corporate Governance Code voor beursgenoteerde ondernemingen voor langetermijnwaardecreatie. De belangrijkste voorgestelde aanpassingen laten zich als volgt samenvatten:

- Het formuleren van een heldere strategie op het gebied van ESG met bijbehorende concrete doelstellingen. In het bestuursverslag legt het bestuur hierover verantwoording af, inclusief de activiteiten en resultaten en de effecten in de gehele productie- en waardeketen
- Het meenemen van belangen van relevante stakeholders in de afwegingen van het bestuur bij het bepalen van de ESG-strategie, en het opstellen van een beleid voor een stakeholderdialoog die wordt gefaciliteerd door het bestuur
- Het afleggen van verantwoording in het bestuursverslag over de cultuur, de waarden en het beoogde gedrag binnen de onderneming en toelichten hoe

daarmee een bijdrage wordt geleverd aan langetermijnwaardecreatie.

Ook geeft de Monitoring Commissie aan dat door aandeelhouders, waaronder institutionele beleggers (pensioenfondsen, verzekeraars, beleggingsinstellingen, vermogensbeheerders) het belang van een strategie gericht op langetermijnwaardecreatie dient te worden onderkend.

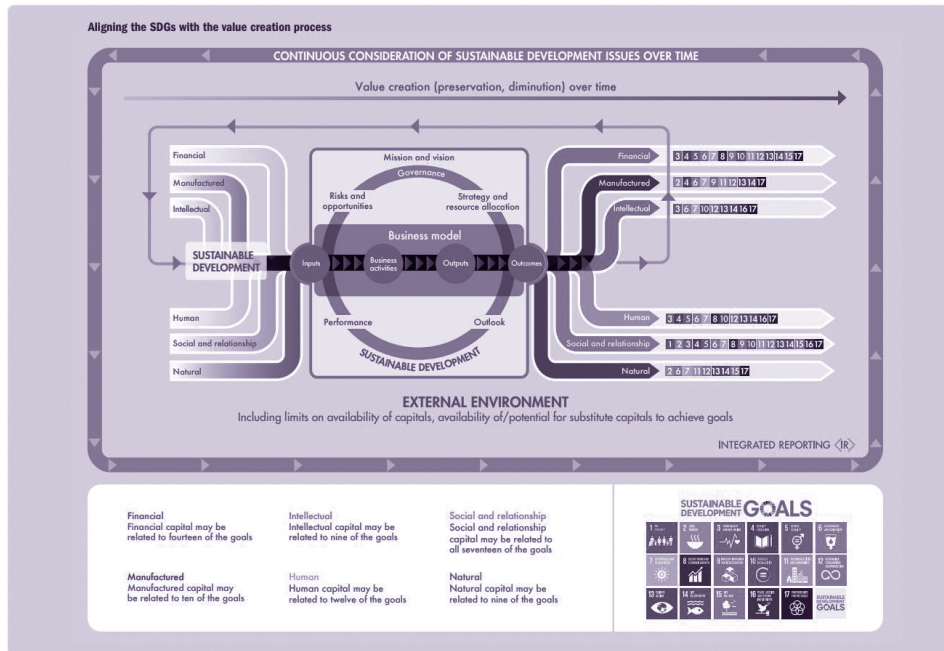
Duidelijk is dat de ontwikkelingen van langetermijnwaardecreatie nationaal en internationaal zeer snel gaan, dat er diverse regels op organisaties afkomen die meer transparantie gaan afdwingen om zo het onderwerp bovenaan de bestuursagenda te krijgen.

Meer transparantie over ESG

Tot voor kort zagen de vereisten op het gebied van ESG er overzichtelijk uit. Alle middelgrote en grote rechtspersonen dienen een evenwichtige en volledige analyse te geven van de toestand op de balansdatum, de ontwikkeling gedurende het boekjaar en de resultaten. Indien noodzakelijk voor een goed begrip worden ondernemingen verplicht aanvullend financiële en niet-financiële indicatoren te rapporteren met inbegrip van milieu- en personeelsaangelegenheden. Voor grote Organisaties van Openbaar Belang dient op basis van Besluit bekendmaking niet-financiële informatie, informatie te worden gegeven over het bedrijfsmodel, het beleid en de risico's inzake milieu, sociale en personeelsaangelegenheden, eerbiediging van mensenrechten en bestrijding van corruptie en omkoping en niet-financiële prestatie-indicatoren. Inmiddels is daar de EU Taxonomieverordening bijgekomen als aanvulling op het EU besluit over niet-financiële informatie. Op basis van de EU Taxonomieverordening die directe werking heeft, dienen organisaties aan te geven hoe en in welke mate de economische activiteiten zich classificeren als *environmentally sustainable*.

Maar de grootste verandering komt voort uit de in 2021 gepubliceerde Corporate Sustainability Reporting Directive. Deze EU Richtlijn schrijft voor dat grote

Figuur 1: IIRC six capitals model

ondernemingen moeten gaan rapporteren over ESG en dat accountants daarbij assurance dienen af te geven. Inmiddels heeft de EU de eerste concrete voorstellen gedaan voor gedetailleerde verslaggevingsregels, de zogenaamde European Sustainability Reporting Standards. De eerste set van generieke regels beslaan al bijna duizend pagina's en hier bovenop komen ongeveer veertig sectorspecifieke standaarden. De huidige voorstellen bevatten enkele conceptuele uitgangspunten, standaarden met betrekking tot strategie, governance, impact, risico's en kansen, standaarden met betrekking tot klimaat en standaarden met betrekking tot sociale aspecten. De inhoud van CSR-verslagen dient uit zowel toekomstige als retrospectieve, en zowel uit kwalitatieve als kwantitatieve informatie te bestaan.

De invoering van deze standaarden zal een grote verandering betekenen en is een belangrijke volgende stap in de kwaliteit en inhoud van corporate reporting en de daarin opgenomen ESG aspecten. De eisen van de EU voor duurzaamheidsverslaggeving worden naar verwachting uitgebreid tot alle grote ondernemingen (activa meer dan 20 miljoen euro, omzet meer dan 40

miljoen euro en meer dan 250 werknemers) en beursgenoteerde ondernemingen met aandelen genoteerd in de EU. Dit betekent dat in Nederland in plaats van de circa honderd beursvennootschappen naar verwachting 1100 ondernemingen duurzaamheidsinformatie dienen op te nemen. De laatste inzichten zijn dat deze standaarden gaan gelden voor grote beursondernemingen vanaf 2024 en in het jaar erna voor de overige grote ondernemingen, conform de hiervoor genoemde criteria. Ook MKB-ondernemingen zullen hiermee te maken krijgen, aangezien de eisen voor grote ondernemingen op bijvoorbeeld het gebied van klimaat naar verwachting ook voor hen de norm zullen worden. De aard en inhoud van corporate reporting zal door deze Europese vereisten ingrijpend veranderen en complexer worden.

Inspelen op duurzaamheid door bestuurders

De implementatiedatum komt dichterbij en er is nu toenemende aandacht voor verslaggevingsregels, maar de verslaggeving is slechts het eindstation.

Belangrijk is dat bestuurders actief inspelen op de vele onderwerpen die gezamenlijk een zwerm zwarte zwanen vormen. Wat kunnen en moeten bestuurders nu al doen? Duidelijk is dat deze ontwikkelingen mogelijk direct impact hebben op de missie, visie en strategie van een organisatie. Het vraagt ongetwijfeld om nog eens goed stil te staan bij de vragen: wat is onze rol en toegevoegde waarde? En kunnen we snel genoeg inspelen op deze veranderingen?

Het vraagt om ook in andere dan alleen financiële waarden te denken. Het model van de IIRC kan hierbij behulpzaam zijn. Dit *IIRC six capitals model* onderkent een zestal waarden (capitals), die als input door ondernemingen worden gebruikt en omgezet in dezelfde capitals als output. De six capitals zijn: financial, manufactured, intellectual, human, social and relationship, and natural.

Het gaat te ver om in deze bijdrage dit gedachtengoed verder uit te werken. Wij formuleren een aantal vragen voor bestuurders en commissarissen om te kunnen bepalen of de onderneming waarbij zij betrokken zijn op de goede weg is en die zij kunnen gebruiken bij het verder vormgeven van de ESG strategie.

Vragen voor bestuurders

- Wat is de impact van onze bedrijfsactiviteiten op het milieu, en welke impact hebben klimaat en milieu-problemen op onze eigen bedrijfsactiviteiten (de zogenaamde dubbele materialiteit)? Denk aan de effecten van tegenvallende oogsten en het gebrek aan drinkwater als gevolg van lange periodes van droogte.
- In welke mate zijn de bedrijfsactiviteiten gebaseerd op fossiele energie en/of op renewable energie?
- Wat zijn de scenario's en tijdlijnen voor het terugdringen en verminderen van de uitstoot van CO₂? Welke kosten zijn daarmee gemoeid, zowel qua investeringen in nieuwe energieopwekking als beprijzing van CO₂ uitstoot?
- Welke bijdrage levert de onderneming actief door andere keuzes te maken ten aanzien van de bedrijfs-activiteiten en het bedrijfsmodel, zoals bijvoorbeeld

het afstoten van bedrijfsonderdelen die slecht zijn voor het klimaat/milieu?

- Op welke aannames en impliciet vertrouwen is het bedrijfsmodel opgebouwd? Denk aan de aanname dat er nooit meer oorlogsdreiging in Europa zou (kunnen) zijn of geen dreiging van zoönose en gevaarlijke virussen.
- Kan de productieketen (*supply chain*) beter worden georganiseerd, zodat niet wordt ingezet op die 0,01 eurocent besparing als dat internationaal complexe ketens oplevert die door een oorlog en een Suez-opstopping in het honderd lopen?
- Wordt voor ESG factoren een adequaat risicomanagement raamwerk gehanteerd, zoals het COSO-ERM raamwerk voor ESG uit 2018 dat is opgesteld in samenwerking met de World Business Counsel on Sustainable Development en EY US?
- Zijn de informatiesystemen binnen de onderneming ingericht voor het registreren, bewaren en rapporteren van prestaties over ESG factoren? En wie bewaakt de betrouwbaarheid en integriteit van deze informatie? Denk aan het adequaat registreren van prestaties van de onderneming over de volgende indicatoren:
 - Toegankelijkheid van de samenleving en werk (arbeidsparticipatie) voor minderheden, gehandicapten;
 - Diversiteit & inclusie;
 - Meldingen van discriminatie, zoals #metoo #blacklivesmatter situaties;
 - Werknemerstevredenheid;
 - Opbouw en samenstelling van het werknemersbestand: vaste contracten, flexcontracten, (gedwongen) zzp-constructies et cetera.

Inspelen op duurzaamheid door commissarissen

In de CSRD voorstellen is ook een expliciete rol weggelegd voor de auditcommissie. Mocht deze niet aanwezig zijn, dan is dit de verantwoordelijkheid van de raad van commissarissen. De wijzigingen in artikel 39 van de auditrichtlijn zijn duidelijk, de auditcommissie dient onder meer toezicht te houden op:

- het proces van financiële en duurzaamheidsverslaglegging, met inbegrip van het digitale verslagleggingsproces en het proces dat de onderneming heeft uitgevoerd om de gerapporteerde informatie te identificeren en aanbevelingen of voorstellen in te dienen om de integriteit ervan te waarborgen.
- de doeltreffendheid van de interne kwaliteitscontrole- en risicobeheersystemen van de onderneming en, in voorkomend geval, de interne auditfunctie, met betrekking tot de financiële en duurzaamheidsverslaggeving van de gecontroleerde entiteit, met inbegrip van de digitale verslaggeving, zonder de onafhankelijkheid in het gedrang te brengen.

Ook dient te worden aangegeven wat de rol van de auditcommissie is geweest in het kennisnemen van de uitkomst van de wettelijke controle en over de uitkomst van de assurance van de duurzaamheidsverslaggeving, en hoe de wettelijke controle en de assurance van duurzaamheidsverslaggeving hebben bijgedragen aan de integriteit van zowel financiële als duurzaamheidsverslaggeving.

Voor commissarissen en leden van auditcommissie is het daarom belangrijk om vast te stellen of de organisaties waar hij of zij toezicht houdt, voldoende duurzaam bezig zijn en of deze klaar zijn en kunnen opschalen voor de nieuwe rapportageverplichtingen en bijbehorende eisen als gevolg van de verplichte assurance. Ook is de relatie tussen de auditcommissie en de accountant van groot belang.

Vragen voor commissarissen

- In welke mate is de raad van commissarissen voorbereid om met raad en daad en als toezichthouder bij te dragen aan de verplichte verantwoording over langetermijnwaardecreatie en de strategie op het gebied van ESG?
- Moet er een tijdelijke subcommissie of permanente subcommissie van de raad van commissarissen worden ingericht voor ESG?
- Dient het profiel van commissarissen en het profiel voor de samenstelling van de gehele raad van commissarissen te worden aangepast? Denk aan vereiste kennis en vaardigheden.

- Hoe wordt de focus op langetermijnwaardecreatie in gedrag en actie van bestuur en de raad van commissarissen gewaarborgd?
- Hoe waarborgt de raad van commissarissen langetermijnwaardecreatie en het stakeholdersdenken, zoals bijvoorbeeld wordt gevraagd in de stewardship code en beleid van institutionele beleggers (verenigingen), zoals Black Rock en Eumedion?

Inspelen op duurzaamheid door adviseurs en accountants

Op dit moment zullen de accountants als zij niet een expliciete opdracht hebben om ESG-informatie te controleren, kennisnemen van deze informatie in het bestuursverslag en eventuele materiële onjuistheden signalen op basis van hun kennis van de gecontroleerde organisatie en/of opgedane informatie ten behoeve van de jaarrekening. De accountant geeft geen assurance. Hetgeen overigens al wel gebeurt bij duurzaamheidsverslagen of geïntegreerde verslagen van diverse organisaties. Dit laatste wordt wel verplicht op grond van de voorgestelde richtlijn en dan zal de accountant van een onderneming (of een onafhankelijke dienstverlener op het gebied van assurance) een assuranceconclusie met *limited assurance* afgeven bij de gerapporteerde duurzaamheidsinformatie. Dit is een beperkte mate van zekerheid. Op termijn wordt dit *reasonable assurance*. Dit is een redelijke mate van zekerheid. Dit vraagt van accountants dat zij (tijdig) hun kennis uitbreiden en *sustainability reporting* onderdeel maken van hun

'De Corporate Sustainability Reporting Directive schrijft voor dat grote ondernemingen moeten rapporteren over ESG. Accountants dienen daarbij assurance af te geven'

mindset en skillset. Accountantsorganisaties zijn daar momenteel druk mee bezig.

Ook zien we dat aandeelhouders accountants vragen om meer aandacht te besteden aan klimaatrisico's in hun controle. Zo heeft Eumedion een brief gestuurd aan beursgenoteerde ondernemingen om transparant te zijn over het halen van klimaatdoelstellingen en aan accountants om expliciet aandacht te schenken aan klimaatrisico's in de accountantscontrole van Nederlandse beursvennootschappen en in de controleverklaring te rapporteren over de resultaten. De eerste terugkoppeling van Eumedion hierover is positief. Volgens Eumedion besteden accountants van EY, KPMG en PwC in hun controleverklaringen bij de jaarrekeningen 2021 van beursgenoteerde ondernemingen standaard aandacht aan klimaatrisico's. De accountants van Deloitte stippen klimaatrisico's alleen aan als dit onderdeel is van een kernpunt van de controle, dus wanneer klimaatrisico's 'significant' waren bij de controle van de jaarrekening. Duidelijk is dat de ondernemingen in eerste instantie zelf aan zet zijn om de rapportage en de onderliggende processen aan de nieuwe eisen te laten voldoen. Net als bij de invoering van de verplichte Sarbanes-Oxley in-control verklaring geldt *management goes first*, maar het is belangrijk om met adviseurs en/of accountants in gesprek te gaan over welke scenario's voor rapportage haalbaar en realistisch zijn.

Vragen voor bestuurders en commissarissen aan adviseurs en accountant

- Wat is de kwaliteit van de huidige niet-financiële verslaggeving en de onderliggende processen?
- Wat is er nodig om te voldoen aan de nieuwe verslaggevingseisen?
- Wat is er nodig om 'in control' te zijn?
- Welke mate van assurance is op dit moment haalbaar? En wat is er nodig om naar *limited* en vervolgens naar *reasonable assurance* te gaan?
- Heeft de huidige accountant voldoende kennis en ervaring om verantwoording over ESG factoren te kunnen beoordelen en controleren?

Observaties en aanbevelingen

Momenteel is er sprake van grote (on)verwachte veranderingen die de wereld op zijn kop lijken te zetten. Heroriëntering op langetermijnwaardecreatie is daarom belangrijk. Het is goed om te constateren dat langetermijnwaardecreatie en de daarmee verbonden ESG-factoren inmiddels een centraal thema in de (inter)nationale corporate governance discussie zijn.

Net als de monitoring commissie corporate governance code sinds de herziening van de Nederlandse corporate governance code in 2016, zijn wij van mening dat de hier beschreven onderwerpen onder de noemer langetermijnwaardecreatie vallen. In het voorstel voor actualisatie van de code van februari 2022 wordt de strategie op het gebied van ESG (de Environmental, Social en Governance-aspecten van het ondernemen) zelfs geïntegreerd in de strategie voor de langetermijnwaardecreatie.

Omdat de ontwikkelingen snel gaan, mede door de grote druk die vanuit de Europese Commissie wordt uitgeoefend, is snelheid van handelen geboden voor bestuurders, commissarissen, adviseurs en accountants. Hoewel er nog geen definitieve en eenduidige standaarden zijn, dienen alle betrokkenen nu in goede dialoog vorm en inhoud te geven aan het opnieuw inrichten van de corporate reporting, aangezien nieuwe standaarden snel definitief zullen worden. Duidelijk is dat in de toekomst het verhaal achter de cijfers voorop zal staan. Wat heb je aan goede winstcijfers als deze niet gericht zijn op lange termijn en ESG-factoren in beschouwing nemen. Gezamenlijk kunnen bestuurders, commissarissen, adviseurs accountants het moreel kompas zo nodig herijken. Alleen de toekomst kan uitwijzen of die reactie adequaat is geweest. Een recept of voorbeeld hoe je moet handelen, bestaat niet. Wel is er een grote kans dat gerapporteerde informatie een jaar later al is ingehaald door nieuwe inzichten. Er is geen absolute waarheid of gouden standaard. Het is naar onze mening belangrijk dat alle betrokkenen zich sterk maken voor het vertellen van het eerlijke verhaal.